

УДК 316.334.52:342.25(477)
DOI <https://doi.org/10.32837/apfs.v0i27.928>

О. О. Дейнеко

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3659-0861>

кандидат соціологічних наук,
доцент кафедри соціології

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

ОСОБЛИВОСТІ ДЕФІНУВАННЯ ПОНЯТТЯ «СОЦІАЛЬНА ЗГУРТОВАНІСТЬ»: ВІД ШИРОКОГО ДО ВУЗЬКОГО РОЗУМІННЯ

Постановка проблеми. Незважаючи на те, що соціологічний концепт «соціальна згуртованість» є фундаментальним для соціології, оскільки визначає сутність буття суспільства як єдиного цілого, дослідники цього феномена ще не наблизились до розроблення його чіткого та вичерпного визначення. Такий стан речей можна пояснити, з одного боку, мультипарадигмальністю соціологічного знання, а з іншого боку, одночасним використанням цього терміна як в академічному, так і в соціально-політичному дискурсах. Варто наголосити на високій абстрактності цього поняття, його кумулятивній природі та багаторівневій структурі, що суттєво ускладнює завдання дослідників у розробленні адекватної концептуалізації соціальної згуртованості та способів її емпіричного вимірювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Такий стан речей вдало підкреслений закордонним дослідником П. Бернардом, який визначив соціальну згуртованість квазіконцептом (гібридним концептом). Гібридність полягає в тому, що, з одного боку, концепт базується на аналізі даних, тому є реалістичним та легітимним завдяки науковому методу, а з іншого боку, він зберігає невизначеність та гнучкість, що дає змогу його видозмінювати у різних ситуаціях, слідуючи потребам політичних подій [1]. Проте, незважаючи на окреслені вище дискурсивні перепони, в науковій літературі можна зустріти сотні визначень соціальної згуртованості, що беруть початок у працях класиків соціології, а саме Е. Дюкргейма [2] та Ф. Тьонніса [3], доповнюючись та змінюючись зусиллями сучасних світових соціологів.

Спроби дефінування поняття «соціальна згуртованість» у науковому дискурсі контекстуальні двом методологічним підходам. Перший із них полягає у розробленні та обґрунтуванні власного визначення цієї соціологічної категорії (наприклад, роботи [4–6]). Представники другого підходу не визначають саме поняття, а узагальнюють уже наявні стратегії його дефінування [7–9]. Так, наприклад, закордонні дослідники Е. Кернс та Р. Форрест пропонують концептуалізувати соціальну згуртованість через її виміри, серед яких вони виділяють спільні цінності та громадянську культуру; соціальний порядок та соціальний контроль;

соціальну солідарність та нівелювання диспропорцій добробуту; соціальні мережі та соціальний капітал; територіальну приналежність та ідентичність [10]. Схоже бачення пропонує російська дослідниця О. Ярська-Смірнова, яка концептуалізує соціальну згуртованість у різних напрямках теоретичної дискусії. Так, соціальна згуртованість постає як орієнтація на спільне благо; соціальне закриття у відповідь на загрозу; ресурс влади; взаємна вигода; ресурс взаєморозуміння; рівність та інклюзія [7]. Наведений дослідницький підхід дає змогу осмислити предметне поле соціальної згуртованості більш системно, визначивши потрібний контекст для застосування в конкретній дослідницькій ситуації. Водночас він сприяє закріпленню імпліцитності поняття, його лоскутності та змішуванню контекстів застосування.

Варто зауважити, що вивчення світового досвіду дефінування соціальної згуртованості є актуальним не лише для розвитку сучасної соціологічної теорії, але й для удосконалення різних напрямів державної політики сучасних урядів. У своєму дослідженні «Соціальна згуртованість, інститути та зростання» група дослідників на чолі з В. Істерлі емпірично обґрунтувала, що посилення рівня соціальної згуртованості у суспільстві приводить до покращення діяльності його основних інституцій [11]. До того ж світові економічні кризи, виклики глобалізації, поглиблення соціальних нерівностей у сучасних суспільствах актуалізують системне вивчення концепту соціальної згуртованості як ціннісного орієнтира формування соціальної політики сучасних демократичних держав.

Мета статті. З огляду на проблемну ситуацію метою роботи є системний аналіз наявних дефініцій соціальної згуртованості крізь призму авторського методологічного підходу, що спирається на визначення останньої у вузькому та широкому розумінні. Зважаючи на неможливість охоплення усіх наявних дефініцій цього поняття, для ілюстрації та обґрунтування авторського підходу ми пропонуємо до уваги читачів лише найбільш вдалі (на думку автора) спроби сучасного дефінування соціальної згуртованості, що заслуговують на увагу наукової спільноти.

Виклад основного матеріалу. Наприкінці 90-х років концепт «соціальна згуртованість» активно розроблявся за ініціативою Канадського уряду як стрижнева засада формування державної соціальної політики [6]. Над розробленням концепту, пошуком моделей емпіричного вимірювання соціальної згуртованості та інтеграцією у державну соціальну політику працювала група дослідників, об'єднаних у мережу соціальної згуртованості (Social Cohesion Network). У 1996 році члени цієї мережі визначили соціальну згуртованість як «процес, що робить можливим функціонування суспільства, формуючи необхідні умови для усіх соціальних процесів» [6, с. 3]. У подальшому ця дефініція була конкретизована та доповнена: соціальна згуртованість була визначена як «постійний процес розвитку канадської спільноти, побудованої на основі спільних цінностей, спільних викликів та рівних можливостей, що сформовані на засадах почуття довіри, надії та взаємодопомоги серед усіх канадців» [6, с. 3]. Наведена дефініція є доволі вдалою, оскільки вона акцентує увагу на процесуальній природі соціальної згуртованості (тобто визначає її як соціальний процес). До того ж вона чітко ідентифікує стрижні для гуртування, першим з яких є спільні цінності.

Визначення такого стрижня згуртованості суголосно класичним науковим розвідкам Е. Дюркгейма [2], Р. Мертона [3] та Т. Парсонса [12]. Зокрема, у роботах Е. Дюркгейма та Р. Мертона згуртованість суспільства протиставляється стану аномії, що є розривом між структурою культури та соціальною організацією, а у теорії Т. Парсонса визначається необхідність формування ціннісних зразків на більш загальному рівні задля подолання протиріч ціннісних орієнтацій окремих колективів чи груп. У зв'язку з цим ціннісний стрижень концепту соціальної згуртованості має постійно перебувати у полі зору дослідників цього феномена.

Другий визначений дослідниками стрижень – це спільні виклики як засада гуртування. Якщо спільні виклики зумовлені актуалізацією міжгрупових конфліктів, то посилена інтергрупова згуртованість може набувати соціально загрозового характеру на рівні суспільства загалом. Для ілюстрації такого стану речей дослідниця О. Ярська-Смирнова наводить практики націоналізму та етноцентризму, коли згуртованість, що є умовою виживання групи, побудована на відчутті ворожості щодо інших [7]. Водночас запропонований канадськими дослідниками термін «спільні загрози» не варто ототожнювати виключно зі впливом міжгрупових конфліктів, оскільки може спрацьовувати причинно-наслідкова формула єднання не лише «проти когось (чогось)», але й «проти чогось задля чогось», що є більш цілісною. Для ілюстрації актуальності цієї тези варто згадати громадську акцію «Підвези лікаря», що про-

котилась містами України у часи весіннього локдауну, засвідчивши об'єднання зусиль українців у боротьбі з пандемією задля збереження життя співгромадян та нормалізації діяльності системи охорони здоров'я в Україні. У зв'язку з цим ми ідентифікуємо ще один аспект концепту соціальної згуртованості, що може бути визначений як «орієнтація на спільне благо» (за третім варіантом формули, єднання «задля чогось»).

Цікаво те, що подальші емпіричні дослідження соціальної згуртованості засвідчили, що згуртоване суспільство характеризується вираженою орієнтацією на спільне благо [13]. Водночас важливе доповнення роблять закордонні дослідники Дж. Галабузі та інші, підсумовуючи, що подолання спільних викликів актуалізує зростання можливостей участі всіх у соціальному та економічному житті спільнот, посилюючи соціальну згуртованість [14]. Наведене засвідчує доволі евристичний характер такого компоненту соціальної згуртованості, як спільні виклики, що в практичній площині фактично провокує «ланцюгову реакцію» щодо посилення інших її компонентів, а саме кристалізації орієнтації на спільне благо, а також активізацію практик участі.

Інший важливий компонент визначення соціальної згуртованості – це рівні можливості, що засвідчує актуальність ще щонайменше двох вимірів соціальної згуртованості, а саме простору соціальної мобільності та правових механізмів (демократичних засад та верховенства права), що забезпечують рівність можливостей у суспільстві. Окрім цього, «рівні можливості» безпосередньо пов'язані з перспективами участі у соціальному чи економічному житті відповідної спільноти, що розкриває щільний зв'язок між соціальною згуртованістю та соціальною інклюзією, тому компонент рівних можливостей відсилає до сутнісних характеристик суспільства та конкретних засад державної політики, а також дає змогу концептуалізувати соціальну згуртованість у категоріях рівності та інклюзії [7].

Ще один компонент визначення соціальної згуртованості, що представлений почуттям довіри, надії та взаємодопомоги (реципрокності) серед членів певної спільноти, ми пропонуємо номінувати цінностями згуртованості, що розкриває соціокультурний потенціал цього поняття. Цікаво те, що, незважаючи на відмінності національних контекстів, наведений набір цінностей є культурно універсальним, що засвідчують визначення та емпіричні моделі соціальної згуртованості, розроблені науковцями різних країн світу. Зокрема, дослідниця Дж. Дженсон розглядає громадську участь як можливість відчуття приналежності та визнання; це стає можливим завдяки тому, що спільноти формуються на відносинах довіри, надії та реципрокності [8]. Дослідник Дж. Чан, опробовуючи

модель вимірювання соціальної згуртованості у Гонконгу, включив у свою модель оцінку довіри (міжіндивідуальної та інституційної) та готовність допомагати, взаємодіяти [4].

Наведене визначення, що запропонувала група дослідників мережі соціальної згуртованості, у подальшому було введено у політико-правовий дискурс. Воно не лише було використано Канадським федеральним урядом у своїх нормативних актах, але й стало основою для визначень соціальної згуртованості на рівні Ради Європи та Організації Економічного Розвитку та Співробітництва. Так, Рада Європи визначила соціальну згуртованість як «спроможність суспільства забезпечувати добробут усіх своїх членів, мінімізуючи розбіжності (диспропорції) та уникаючи маргіналізації» [15, с. 14]. ОЕРС називає згуртованим суспільством таке, що працює «задня добробуту всіх своїх членів, протидіє відчуженню (виключенню) та маргіналізації, формує відчуття приналежності, сприяє довірі та пропонує своїм членам можливість висхідної мобільності» [16, с. 51].

Водночас у науковій площині недоліком визначення, розробленого дослідниками мережі, є відсутність розуміння механізмів буття соціальної згуртованості як соціального процесу, фокусу його концентрації чи на діях конкретних соціальних суб'єктів (зокрема, держави), чи на взаємодіях на різних рівнях суспільства. Незважаючи на те, що ця дефініція акцентує увагу на розумінні соціальної згуртованості як соціального процесу, вона є статичною, «одномоментною», оскільки не орієнтує щодо механізмів відтворення соціальної згуртованості у суспільстві, не звертає увагу на взаємодію її елементів, не має прив'язки до конкретних соціальних рівнів (мікро, мезо, макро).

Усвідомлюючи наявність недоліків у запропонованому визначенні соціальної згуртованості, дослідники продовжили роботу над його удосконаленням. Так, у подальшому вони виявили зв'язок між цією категорією та більш фундаментальним концептом соціального порядку, ідентифікувавши виміри соціальної згуртованості суспільства за п'ятьма та шістьма вимірами (п'ятивимірна модель соціальної згуртованості за Дж. Дженсон [8] та шестивимірна – за П. Бернардом [1]). Зокрема, Дж. Дженсон запропонувала реконструкцію поняття соціальної згуртованості, виокремивши п'ять вісей соціальної згуртованості, полюси яких або «уособлюють» згуртованість, або становлять загрози для неї. До визначених дослідницею вісей варто віднести приналежність/ізоляцію; включення/виключення; участь/пасивність; прийняття/неприйняття; легітимність/нелегітимність [8; 9]. У зв'язку з цим концепт соціальної згуртованості, запропонований дослідниками мережі, був доповнений вимірами приналежності, що представлена колективними моделями ідентичності

(відчуттям приналежності до певної спільноти); участі, що передбачає різні форми громадської участі; прийняття як доповнення цінностей згуртованості плюралізмом думок та терпимістю; легітимності, що розширює простір довіри з міжіндивідуального рівня до інституційного. Модель Дж. Дженсон була доповнена П. Бернардом, який запропонував ще один вимір соціальної згуртованості, а саме вісь «рівність/нерівність», посилюючи економічний аспект цього феномена. П. Бернард концептуально удосконалив модель Дж. Дженсон, визначивши три домени соціальної згуртованості, такі як економічний, політичний та соціокультурний, а вісі згуртованості поділив на формальні (атитюдні) та змістовні (поведінкові) [1].

Після наведених напрацювань у напрямі концептуалізації соціальної згуртованості дослідники мережі запропонували оновлену дефініцію, підкресливши, що соціальна згуртованість «заснована на готовності окремих індивідів до співпраці та спільної роботи на всіх рівнях суспільства для досягнення колективних цілей» [6, с. 3]. У такий спосіб дослідники суттєво спростили і звузили зміст поняття, що, на наше переконання, засвідчує можливість фіксування соціальної згуртованості у потенційному стані, але не в актуалізованому, оскільки дефініція не містить референції до рівня соціальних практик. Окрім цього, стрижнева ідея для формування згуртованості у вигляді орієнтації на досягнення спільних цілей є доволі обмеженою та не враховує інші підстави для гуртування. Зміна підходу до визначення соціальної згуртованості канадськими дослідниками актуалізує певну дискусійну площину у пошуках вичерпної та обґрунтованої дефініції цього концепту. Ця площина може бути визначена як дослідницька дискусія між полюсами розуміння соціальної згуртованості у широкому та вузькому сенсі.

Відмінність між цими підходами полягає в особливостях погляду дослідників на сутнісні компоненти соціальної згуртованості. Розуміння соціальної згуртованості у широкому сенсі спрямовано на максимальне охоплення усіх можливих її складників без диференціації на компоненти та умови соціальної згуртованості. До розуміння соціальної згуртованості у широкому сенсі варто віднести перше визначення, запропоноване дослідниками мережі соціальної згуртованості, а також наведені дефініції Ради Європи та ОЕРС, у яких соціальна згуртованість постає як спроможність суспільства та універсальний механізм подолання усіх соціальних проблем.

До цього «табору» варто віднести більш сучасне визначення, яке сформулював Ксав'єр Фонсека, аналізуючи наявний досвід попередніх спроб дефінування соціальної згуртованості. На його думку, соціальна згуртованість – як «постійний процес розвитку добробуту, почуття приналежності

та добровільної соціальної участі членів суспільства і водночас розвитку спільнот, які толерують та сприяють множинності цінностей та культур, а також надання одночасно рівних прав та можливостей» [5, с. 246]. Це визначення інтегрує основні наголоси попередньо наведених дефініцій із додаванням автором відсилки до мультикультуралізму. Воно не лише підкреслює процесуальну природу соціальної згуртованості, але й розкриває багаторівневу присутність соціальної згуртованості як на макрорівні суспільства (держави), так і на рівні окремих спільнот, акцентуючи увагу на значущості зв'язку цих рівнів.

Іншим прикладом широкого підходу до розуміння соціальної згуртованості, на наше переконання, є визначення, розроблене в рамках дослідження «Радар соціальної згуртованості». Спираючись на аналіз індексів соціальної згуртованості 34 розвинутих країн світу за допомогою застосування процедур моделювання структурними рівняннями (SEM) і факторного аналізу, автори запропонували визначення соціальної згуртованості, що розглядається як «міра соціальної єдності в територіально визначеній геополітичній структурі, що є характеристикою «колективу» (спільноти), що у ній проживає, а не окремих членів» [13, с. 5]. На думку дослідників, згуртоване суспільство характеризується надійними соціальними відносинами; позитивним емоційним єднанням його членів з цим «колективом»; вираженою орієнтацією на спільне благо [13]. Аналізуючи наведену дефініцію, зазначимо, що доволі сумнівним є застосування поняття єдності як родового, що є синонімічним поняттю згуртованості. Крім того, цьому визначенню бракує сутнісних видових ознак, що давали б змогу відокремлювати соціальну згуртованість від таких суміжних понять, як «соціальна солідарність», «соціальний капітал», «соціальна інклюзія». До того ж не є визначеною онтологічна сутність зазначеної соціальної єдності: чи то вона має перцептивну природу (тобто усвідомлюється членами спільноти як єдність), чи то формується на підставі об'єктивних показників.

На відміну від прагнення прибічників широкого підходу максимально охопити у своїх дефініціях усі компоненти та виміри соціальної згуртованості, деякі дослідники дотримуються інших позицій, що ми визначаємо як вузький підхід. Зокрема, на думку Дж. Чана, визначення має містити виключно сутнісні компоненти поняття, водночас способи підтримання соціальної згуртованості, цінності, що забезпечують згуртованість суспільства, умови її виникнення, функції, не є стрижневими ознаками соціальної згуртованості та мають бути вилучені з дефініції [4].

Одним із прикладів дефінування соціальної згуртованості у вузькому сенсі є визначення М. МакКрекена, що розуміє під соціальною

згуртованістю «характеристику суспільства, що визначає зв'язки та відносини між соціальними суб'єктами, такими як індивіди, групи, асоціації, територіальні одиниці» [17, с. 3]. Суттєвим недоліком цього визначення, на нашу думку, є його наближеність змісту поняття «соціальний капітал». Хоча дослідження співвідношення цих понять потребує окремої уваги, варто зауважити, що зміст поняття «соціальна згуртованість» не обмежується наведеними видовими відмінностями.

Більш обґрунтованим підходом до розуміння соціальної згуртованості у вузькому сенсі нам видається визначення Дж. Чана. Так, соціальна згуртованість – це «стан речей, що стосується як вертикальних, так і горизонтальних взаємодій між членами суспільства, а також характеризується набором установок та норм, що включають довіру, почуття приналежності і готовність брати участь та допомагати, відповідні поведінкові прояви» [4, с. 290]. Таке теоретичне визначення дослідник «розгортає» у два виміри (горизонтальний та вертикальний) та два компоненти (суб'єктивний та об'єктивний) у власній моделі емпіричного вимірювання соціальної згуртованості. Горизонтальний вимір соціальної згуртованості характеризує відносини між індивідами та групами в суспільстві, вертикальний – між державою та громадянським суспільством. Об'єктивні компоненти ідентифікують рівень соціальної дії, а суб'єктивні – рівень установок у розрізі оцінок довіри, відчуття приналежності та готовності до певних практик [4]. Незважаючи на те, що теоретична концептуалізація та емпірична інтерпретація соціальної згуртованості Дж. Чана стала основою для застосування у подальших емпіричних дослідженнях міжнародного рівня (наприклад, 7-вимірний модель соціальної згуртованості Дж. Боттоні [18] спирається на дефініцію Дж. Чана), запропонована дослідником дефініція соціальної згуртованості є доволі дискусійною як за змістовними, так і за формальними ознаками.

Першим недоліком є порушення дослідником правила формальної логіки щодо визначення поняття через зазначення роду та видових відмінностей. Дж. Чан не лише уникає зазначення родового поняття соціальної згуртованості, але й застосовує метафору «стан речей», що, на наше переконання, не є доцільним у науковому дефінуванні. Ця метафора дає змогу хіба що підсувати актуальність погляду дослідника на соціальну згуртованість як на категорію у соціальній статистиці, що не відповідає умовам сучасних транзитивних суспільств. Позиціонує соціальну згуртованість як «соціетальний атрибуту», Дж. Чан підкреслює, що вона є «станом речей, а не процесом» [4, с. 290]. Такий наголос дослідника, на наше переконання, є доволі провокаційним, оскільки він не відповідає сучасним трендам розвитку соціологічної теорії,

що все частіше апелює до актуальності процесуальних, синтетичних теорій, що здатні адекватно описувати динаміку сучасних суспільств. Статичний підхід дослідника залишає поза увагою механізми формування та відтворення соціальної згуртованості. Водночас такий підхід може бути застосований для проведення моніторингових досліджень, що фіксують певний емпіричний «зріз» на конкретний момент часу.

Незважаючи на наведені недоліки, визначення соціальної згуртованості, запропоноване Дж. Чаном, є таким, що найбільшою мірою відповідає соціологічній оптиці дослідження, оскільки передбачає ціннісно-нормативний та практичний зрізи аналізу та є сформованим навколо центральної соціологічної категорії, а саме взаємодій. Ці взаємодії фактично досліджуються у двох площинах, а саме потенційній (на рівні установок) та актуальній (на рівні відповідних практик). По-перше, таке визначення у подальшому дає змогу концептуалізувати соціальну згуртованість у потенційному та актуалізованому станах, засвідчуючи її динамічну природу. По-друге, перспектива порівняння відмінностей на рівні установок та рівні практик дає змогу ідентифікувати внутрішні ризики відтворення феномена соціальної згуртованості. По-третє, запропонована дослідником диференціація взаємодій на горизонтальному та вертикальному рівнях дає змогу охопити різні соціальні рівні, а саме мікро (міжіндивідуальний рівень); мезо (груповий рівень) та макро (інституційний рівень державних структур), що робить емпіричну модель вимірювання соціальної згуртованості Дж. Чана доволі системною та комплексною. Додатковою перевагою використання його напрацювань щодо концептуалізації та емпіричного вимірювання соціальної згуртованості є попередня емпірична верифікація та удосконалення запропонованої моделі за результатами вимірювання соціальної згуртованості у Гонконгу. Окрім цього, нам імponує чітке розмежування дослідником компонентів та чинників (умов) соціальної згуртованості (зокрема, економічні та культурні умови).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Здійснений аналіз наявних спроб дефінування соціологічного поняття «соціальна згуртованість» крізь призму широкого та вузького підходів засвідчив наявність таких методологічних проблем:

- складнощі визначення дослідниками родового поняття соціальної згуртованості (а іноді і його підміна застосуванням метафор);
- дискусійність вичерпності (невичерпності) видових відмінностей соціальної згуртованості;
- змішане застосування компонентів соціальної згуртованості, її чинників, умов та функцій (а також дискусійність щодо доречного «статусу» кожного поняття);

– відсутність чіткого розуміння соціальних рівнів «присутності» соціальної згуртованості (макро, мезо, мікро).

Як засвідчило наше дослідження, ані широкий, ані вузький підходи до визначення соціальної згуртованості не позбавлені певних недоліків. Оманю широкого підходу, на наш погляд, є неможливість урахування вичерпного переліку усіх компонентів, ознак та елементів соціальної згуртованості, відсутність розмежування її компонентів, чинників та умов. Оманю вузького підходу є обмеженість у дефінуванні соціальної згуртованості лише однією сутнісною площиною, що, на наше переконання, не відповідає кумулятивній природі цього феномена. Таким чином, актуальним дослідницьким завданням залишається подальша робота у напрямі концептуалізації соціальної згуртованості, що, ймовірно, має передбачати розроблення як сутнісного, так і операціонального визначення соціальної згуртованості.

Можливим шляхом виходу з наведеної методологічної пастки нам вбачається синтез підходів до визначення соціальної згуртованості як соціального процесу (дослідники мережі соціальної згуртованості, К. Фонсека) та соціального факту (Дж. Чан). Це дасть змогу розкрити сутнісну природу соціальної згуртованості одночасно як соціального процесу та соціального результату, підкреслюючи динамічну природу її постійного (від)творення у суспільстві (макрорівні) та на рівні окремих соціальних спільнот (мезорівень). У зв'язку з цим найбільш вдалою перспективою подальшої концептуалізації соціальної згуртованості ми вважаємо площину теорій соціологічного синтезу, які відповідають «вимогам» одночасної присутності соціальної згуртованості на різних рівнях соціальної системи, її структурним, діяльним та ціннісно-нормативним проявам, підкреслюючи динамічність характеру постійного (від)творення.

Література

1. Bernard P. Social cohesion: A dialectical critique of a quasi-concept. *Lien social et Politiques*. 1999. № 41. P. 47–59.
2. Дюркгейм Э. Самоубийство: Социологический этюд / пер. с фр. с сокр. ; под ред. В. Базарова. Москва : Мысль, 1994. 399 с.
3. Теннис Ф. Община и общество. Санкт-Петербург : Владимир-Даль, 2002. 448 с.
4. Chan J., To H., Chan E. Reconsidering social cohesion: Developing a definition and analytical framework for empirical research. *Social indicators research*. 2006. № 75 (2). P. 273–302.
5. Fonseca X., Lukosch S., Brazier F. Social Cohesion Revisited: a New Definition and How to Characterize It. *Innovation: The European Journal of Social Science Research*. 2019. № 32 (2). P. 231–253.
6. Jeannotte M. Sharon Social cohesion: Insights from Canadian research. Presented at the Conference on

Social Cohesion. Hong Kong – November 29, 2003. URL: https://www.researchgate.net/publication/228981786_Social_cohesion_Insights_from_Canadian_research (дата звернення: 01.01.2021).

7. Ярская-Смирнова Е., Ярская В. Социальная сплоченность: направления теоретической дискуссии и перспективы социальной политики. 2017. URL: http://www.jourssa.ru/sites/all/files/volumes/2014_4/Iarskaya_Yarskaya_2014_4.pdf (дата звернення: 01.01.2021).

8. Jenson J. Mapping social cohesion: The state of Canadian research. Ottawa : Canadian policy research networks, 1998. URL: https://www.academia.edu/26949106/Mapping_Social_Cohesion_The_State_of_Canadian_Research (дата звернення: 17.01.2021).

9. Jenson J. Defining and measuring social cohesion. Commonwealth Secretariat : UNRISD, November 2011. 34 p.

10. Kearns A., Ray F. Social Cohesion and Multilevel Urban Governance. *Urban Studies*. 2000. Vol. 37. № 5–6. P. 995–1017.

11. Easterly W., Ritzan J., Woolcock M. Social Cohesion, Institutions, and Growth. 2006. URL: <https://resourcegovernance.org/sites/default/files/Easterly,%20Ritzen%20and%20Woolcock%20-%20Social%20Cohesion,%20Institutions,%20and%20Growth.pdf> (дата звернення: 01.01.2021).

12. Парсонс Т. Понятие общества: компоненты и их взаимоотношения. *THESIS: теория и история экономических и социальных институтов и систем*. 1993. № 2. С. 94–122.

13. Social Cohesion Radar: Measuring Common Ground. An International Comparison of Social Cohesion Methods Report. 2013. URL: http://aei.pitt.edu/74134/1/Social_cohesion_radar.pdf (дата звернення: 17.01.2021).

14. Galabuzi G.-E., Teelucksingh Ch. Social Cohesion, Social Exclusion, Social Capital, Region of Peel Immigration. Discussion Paper, February 2010. URL: <http://www.peelregion.ca/socialservices/pdfs/discussion-paper-1.pdf> (дата звернення: 19.01.2021).

15. Council of Europe. 2008. Report of High-Level Task Force on Social Cohesion: Towards an Active, Fair and Socially Cohesive Europe. URL: <https://rm.coe.int/report-towards-an-active-fair-and-socially-cohesive-europe-janv-2008-t/1680939181> (дата звернення: 17.10.2020).

16. OECD. 2011. Perspectives on Global Development 2012, Perspectives on Global Development. OECD Publishing. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/persp_glob_dev-2012-sum-en.pdf?expires=1603089712&id=id&ac_sname=guest&checksum=D60DADA42DCC1C60387D4B0EB28663D5 (дата звернення: 17.10.2020).

17. MacCracken M. Social cohesion and macroeconomic performance. Paper presented at the Conference ‘The State of Living Standards and the Quality of Life’, Centre for the Study of Living Standards (CSLS), October 30–31, 1998, Ottawa, Ontario/Canada. URL: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.469.9884&rep=rep1&type=pdf> (дата звернення: 17.01.2021).

18. Bottoni G. A multilevel measurement model of social cohesion. *Social Indicators Research*. 2018. № 136 (3). P. 835–857.

Анотація

Дейнеко О. О. Особливості дефінування поняття «соціальна згуртованість»: від широкого до вузького розуміння. – Стаття.

Стаття присвячена системному аналізу наявних дефініцій поняття «соціальна згуртованість» крізь призму авторського методологічного підходу у вузькому та широкому розумінні. Автор послідовно аналізує переваги та недоліки найбільш відомих та вживаних визначень соціальної згуртованості, концептуалізуючи її розуміння у широкому та вузькому сенсі.

На прикладі аналізу визначень соціальної згуртованості, розроблених дослідниками мережі соціальної згуртованості, а саме К. Фонсекою та групою дослідників проекту «Радар соціальної згуртованості», автор підсумовує, що розуміння соціальної згуртованості у широкому сенсі спрямовано на максимальне охоплення усіх можливих її складників без диференціації на компоненти та умови соціальної згуртованості. Вузьке розуміння соціальної згуртованості, що розкрито на прикладі аналізу дефініцій Дж. Чана та М. МакКрекена, засновано на виключно сутнісних компонентах поняття, тоді як умови виникнення соціальної згуртованості та її функції вилучені з дефініції.

Автор підсумовує, що аналіз наявних дефініцій соціальної згуртованості засвідчує наявність низки методологічних проблем, серед яких слід назвати складнощі визначення дослідниками родового поняття соціальної згуртованості; дискусійність вичерпності (невичерпності) видових відмінностей соціальної згуртованості; змішане застосування компонентів соціальної згуртованості, її чинників, умов та функцій; відсутність чіткого розуміння соціальних рівнів «присутності» соціальної згуртованості (макро, мезо, мікро).

У статті наголошено на актуальності синтезу підходів до визначення соціальної згуртованості як соціального процесу та соціального факту. Це, на думку автора, дасть змогу розкрити сутнісну природу соціальної згуртованості одночасно як соціального процесу та соціального результату, підкреслюючи динамічну природу її постійного (від)творення у суспільстві (макрорівні) та на рівні окремих соціальних спільнот (мезорівень). Підсумовано, що найбільш вдалою перспективою подальшої концептуалізації соціальної згуртованості є площина теорій соціологічного синтезу, які відповідають «вимогам» одночасної присутності соціальної згуртованості на різних рівнях соціальної системи, а також її структурним, діяльнісним та ціннісно-нормативним проявам.

Ключові слова: соціальна згуртованість, цінності згуртованості, соціальний процес, соціальний результат, широкий підхід, вузький підхід.

Summary

Deineko O. O. Peculiarities of defining the concept “social cohesion”: from broad to narrow understanding. – Article.

The article is dedicated to the systematic analysis of the existing definitions of the concept “social cohesion” through the prism of the author’s methodological approach in a narrow and broad sense. The author consistently analyzes the advantages and disadvantages of the most well-known and used definitions of social cohe-

sion, conceptualizing its understanding in a broad and narrow sense.

On the example of the analysis of social cohesion definitions, developed by researchers of the Social Cohesion Network, X. Fonseca and a group of researchers of the project "Social Cohesion Radar" the author concludes that the understanding of social cohesion in a broad sense aims to maximize coverage of all possible cohesion components. The narrow understanding of social cohesion, revealed on the example of the analysis of J. Chan's and M. McCracken's definitions, is based solely on the essential components of the concept, while the conditions of social cohesion and its functions are removed from the definition.

The author concludes that the analysis of existing definitions of social cohesion indicates the presence of a number of methodological problems, including: the difficulty of defining the generic concept of social cohesion; debatability of exhaustiveness (inexhaustibility) of spe-

cies differences of social cohesion; mixed use of components of social cohesion, its factors, conditions and functions; lack of clear understanding of social levels of social cohesion "presence" (macro, meso, micro).

The article emphasizes the relevance of the synthesis of approaches to the definition of social cohesion as a social process and a social fact. This, according to the author, will reveal the essential nature of social cohesion both as a social process and a social result, emphasizing the dynamic nature of its constant reproduction in society (macro level) and at the level of social communities (meso level). It is concluded that the most successful prospect of further conceptualization of social cohesion is the plane of theories of sociological synthesis, which meet the "requirements" of the simultaneous presence of social cohesion at different levels of the social system, as well as its structural, activity and value-normative manifestations.

Key words: social cohesion, cohesive values, social process, social result, broad approach, narrow approach.